

Hoger
Algemeen
Voortgezet
Onderwijs

Inzenden scores

Uiterlijk op 6 juni de scores van de alfabetisch eerste tien kandidaten per school op de daartoe verstrekte optisch leesbare formulieren naar de Citogroep zenden.

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO. Voorts heeft de CEVO op grond van artikel 39 van dit Besluit de Regeling beoordeling centraal examen vastgesteld (CEVO-94-427 van september 1994) en bekendgemaakt in het Gele Katern van Uitleg, nr. 22a van 28 september 1994.

Voor de beoordeling zijn de volgende passages van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit van belang:

1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven en het procesverbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.

2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het procesverbaal en de regels voor het bepalen van de cijfers onverwijld aan de gecommiteerde toekomen.

3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past bij zijn beoordeling de normen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door de CEVO.

4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het aantal scorepunten voor het centraal examen vast.

5 Komen zij daarbij niet tot overeenstemming, dan wordt het aantal scorepunten bepaald op het rekenkundig gemiddelde van het door ieder van hen voorgestelde aantal scorepunten, zo nodig naar boven afgerond.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de CEVO-regeling van toepassing:

1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.

2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 punten, zijn niet geoorloofd.

3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:

3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;

3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het antwoordmodel;

3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het antwoordmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het antwoordmodel;

3.4 indien één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;

3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;

3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring, uitleg of argumentatie ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend, tenzij in het antwoordmodel anders is aangegeven;

3.7 indien in het antwoordmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord;

3.8 indien in het antwoordmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen.

4 Indien de examinerator of de gecommitteerde meent dat in een toets of in het antwoordmodel bij die toets een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof toets en antwoordmodel juist zijn.

Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan de CEVO.

Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het antwoordmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.

5 Voor deze toets kunnen maximaal 47 scorepunten worden behaald. Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.

6 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.

Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.

De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer (artikel 42, tweede lid, Eindexamenbesluit VWO/HAVO/MAVO/VBO).

Dit cijfer kan afgelezen worden uit tabellen die beschikbaar worden gesteld. Tevens wordt er een computerprogramma verspreid waarmee voor alle scores het cijfer berekend kan worden.

3 Antwoormodel

Antwoorden

Deel-
scores

Opgave 1 Macht en techniek

Maximumscore 4

1 Een goed antwoord heeft de volgende elementen:

- een duidelijke uitleg van het verband tussen Hobbes' visie op de mens als bewegend wezen met een centraal orgaan en de staat als kunstmatige nabootsing daarvan 2
- een duidelijke uitleg van macht als de drijfveer die de mens en de samenleving in beweging zet 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- De mens is volgens Hobbes in staat de natuur na te bootsen en daardoor een kunstmatig levend wezen te maken. De natuur, dus ook de menselijke, is niets anders dan een beweging van lichaamsdelen, die begint vanuit een centraal orgaan, precies zoals automaten werken. Aangezien de mens zoals een automaat in elkaar zit, lijkt de nabootsing daarvan in het groot, de staat, ook op een automaat met een centraal orgaan, de soevereine macht 2
- Macht is volgens Hobbes een verzameling vermogens die onderdeel uitmaken van het levend organisme en dus ook van de staat. Macht kan gezien worden als de motor die het geheel draaiende houdt. Deze vermogens zijn als bewegende onderdelen die op elkaar inwerken en een eigen functie hebben 2

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
2 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een verklaring waaruit blijkt dat binnen Hobbes' mensopvatting het verlangen naar macht een centrale rol speelt	<u>2</u>
• een uitleg waaruit blijkt dat de wedijver, de trots en het wantrouwen van de mens onderdrukking noodzakelijk maken	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Volgens Hobbes heeft de mens een aangeboren verlangen naar macht. Aangezien ieder mens dit verlangen heeft en trots is op zijn bezit verworven door macht, ontstaat er een permanente wedijver tussen mensen, die tevens de dreiging van dood en letsel tot gevolg heeft	<u>2</u>
• Het hierdoor ontstane fundamentele wantrouwen laat de mens enerzijds meer verlangen naar macht, maar anderzijds ook verlangen naar rust. Deze rust kan pas komen als er een staat is die als belangrijkste taak heeft de mens te beschermen en die ook het recht heeft de trots, wedijver en wantrouwen van de mens door middel van sancties te onderdrukken. De functie van de staat is derhalve datgene te doen waar de mens zelf van nature niet toe in staat is	<u>2</u>
Maximumscore 4	
3 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een korte uitleg van het begrip instrumentele macht als het geheel aan middelen om de macht te vergroten	<u>1</u>
• een uitleg van deze instrumentele macht als uitbreiding van onze natuurlijke vermogens en natuurlijke macht	<u>1</u>
• een verklaring waaruit blijkt dat we door middel van de instrumentele macht onze macht kunnen vergroten	<u>1</u>
• een verklaring die aangeeft dat door de angst voor machteloosheid de mensen zich gedwongen weten mee te gaan in technische ontwikkelingen	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Volgens Hobbes is de natuurlijke macht het geheel van aangeboren geestelijke en lichamelijke vermogens waarmee de ene mens zich van de andere mens onderscheidt	<u>1</u>
• Instrumentele macht is het geheel aan middelen waarmee we de natuurlijke vermogens verder kunnen uitbouwen om nog meer macht te verwerven. Zodoende kan iemand die slim is het nodige bedenken om machtiger te zijn dan iemand die fysiek sterk is	<u>1</u>
• De grote rol die techniek in onze huidige samenleving speelt laat zich verklaren uit een toename van instrumentele macht: daarmee zijn we goed in staat de natuur en andere mensen naar onze hand te zetten en zijn we in staat onze natuurlijke vermogens op kunstmatige wijze te versterken	<u>1</u>
• Dat men gedwongen wordt mee te gaan in technische ontwikkelingen komt uit de angst achter te blijven waardoor de machteloosheid zou kunnen toenemen. Wereldwijd leeft men op technisch vlak in een concurrentiepositie zodat de wedijver en het wantrouwen waarover Hobbes spreekt, blijven bestaan	<u>1</u>

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 2	
4 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een heldere argumentatie waaruit blijkt dat het democratisch gehalte van een samenleving groter wordt indien alle mensen kunnen beschikken over een computer	<u>1</u>
• een verwerking van de rol van informatie als mede van invloed op besluitvorming	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Hobbes constateert dat macht wil toenemen, dus ook de macht van een overheid die de middelen daartoe heeft. Deze macht kan alleen afgeremd worden indien er sprake is van verdeling van macht, zodat er ook tegenkrachten kunnen ontstaan. Beschikking over een computer is daarvoor tegenwoordig belangrijk	<u>1</u>
• Een computer kan er voor zorgen dat meer mensen toegang krijgen tot informatie die van belang kan zijn voor de oordeelsvorming en daardoor voor de besluitvorming. Daardoor zal het democratisch gehalte van een samenleving alleen maar kunnen toenemen	<u>1</u>
<i>Opmerking</i> Een antwoord in de zin van Foucaults disciplineren kan ook worden goedgekeurd.	
Maximumscore 3	
5 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een duidelijke uitleg van het verband dat Marcus Aurelius legt tussen de redelijke omgang met eigen emoties en het goed en redelijk handelen in een gemeenschap	<u>1</u>
• daarbij vermeld op welke manier dit verband in een wijs mens gestalte krijgt	<u>1</u>
• een conclusie waarom Marcus Aurelius op basis van dit verband de kandidaten en kiezers de macht zou willen ontfangen	<u>1</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Gevoelens en emoties overvallen ons volgens Marcus Aurelius en ze zijn daarmee onderdeel van het lot. We zijn niet vrij te kiezen voor wat we voelen, maar wel in hoe we er mee omgaan. Dit laatste hangt af van het oordeel over wat we voelen: we moeten emoties vanwege hun kortstondigheid relativeren en ze realistisch benaderen om onze gemoedsrust te behouden	<u>1</u>
• De wijze is iemand die in zijn doen en laten niet afhankelijk is van anderen, en die geen hevige emoties kent: hij laat zich leiden door de rede die vrij is. Tegelijkertijd is deze rede de goddelijke vonk die in iedereen aanwezig is en daarom zal de wijze zich in saamhorigheid ook dienstbaar willen maken aan de gemeenschap	<u>1</u>
• Wie niet in staat is het lot te aanvaarden door het gebruik van de rede, zal verblind blijven door de eigen emoties en zich daardoor ook niet verbonden weten met anderen. Om deze reden zou Marcus Aurelius geen macht willen geven aan de kandidaten en kiezers zoals in het citaat beschreven	<u>1</u>

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
6 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een argumentatie waaruit blijkt dat Hobbes' mechanistische mensbeeld kan dienen als ondersteuning voor een visie waarin de techniek overheersend is	<u>2</u>
• een argumentatie waaruit blijkt dat in Marcus Aurelius' mensbeeld de mens vrij en onafhankelijk kan zijn, waardoor dit geen ondersteuning is voor deze visie	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Hobbes' mensbeeld is mechanistisch te noemen. De mens, als onderdeel van de natuur, is onderworpen aan wetmatigheden die hem in zijn doen en laten bepalen (bijvoorbeeld verlangen naar macht, wedijver, angst). Om deze reden is de mens niet vrij. Hij is manipuleerbaar en wordt gedwongen zich te onderwerpen aan een bestaande macht om als onderdeel van een systeem te functioneren, juist als de techniek in dit systeem een belangrijke rol vervult	<u>2</u>
• Marcus Aurelius gaat weliswaar ook van de natuur uit, maar kent in tegenstelling tot Hobbes de mens het vermogen toe om iedere bepaaldheid te overstijgen. Dit vermogen is de rede of het 'innerlijk kompas', dat vrij en onafhankelijk is. Om deze reden is de mens altijd in staat te kiezen om zich niet door de techniek te laten leiden. Waar Hobbes vooral de nadruk legt op de menselijke bepaaldheid en afhankelijkheid, daar kent Marcus Aurelius de mens een innerlijkheid en vrijheid toe waarin afstand genomen kan worden van iedere bepaaldheid	<u>2</u>
Maximumscore 3	
7 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een (eigen) omschrijving van wat filosoferen inhoudt	<u>1</u>
• een in overeenstemming met deze omschrijving gegeven bepaling van de mogelijke rol van filosoferen binnen de huidige, complexe maatschappij (waarbij het schoolstelsel als voorbeeld kan dienen)	<u>1</u>
• een uitleg van de eventuele macht die met deze rol gegeven is	<u>1</u>
<i>Opmerking</i>	
<i>Met filosoferen kan zowel de filosofie in het algemeen als het individuele nadenken bedoeld worden; beide antwoorden kunnen goedgekeurd worden.</i>	
voorbeelden van goede antwoorden:	
• Onder filosoferen versta ik het eigen vermogen van de mens om kritisch te denken over de samenleving en daar een analyse van te maken. Dit betekent ook dat je na moet denken over de eigen positie die je inneemt en de mate waarin je zelf beïnvloed wordt. Ook binnen een schoolstelsel zijn machtsverhoudingen werkzaam die je doen en laten beïnvloeden	<u>1</u>
• Kritisch onderzoek waarin je jezelf betreft is alleen maar mogelijk indien je afstand kunt nemen van bestaande verhoudingen. Deze afstand vergroot de vrijheid en de macht die je over jezelf hebt en daardoor het eigen handelen in concrete situaties. Discussies en debatten kunnen ook het denkvermogen van anderen scherpen en het bewustzijn van hoe het anders zou kunnen, kan daarmee groeien	<u>1</u>
• De macht binnen de samenleving als geheel is voor een filosoof vaak gering en indirect, maar hij of zij kan door een kritische instelling toch aan veranderingen bijdragen	<u>1</u>
• Onder filosoferen versta ik het vermogen om in alle vrijheid na te denken over wat je belangrijk vindt, zonder dat je bij voorbaat geleid wordt door regels en verplichtingen, dus ook niet door school	<u>1</u>
• Het resultaat hiervan is eigenlijk alleen relevant voor andere geïnteresseerden, de samenleving als geheel heeft hier verder geen baat bij, laat staan dat machtsverhoudingen hierdoor veranderen	<u>1</u>
• Sterker nog, je kan pas in vrijheid nadenken binnen een welvarende maatschappij waarin aan bepaalde noodzakelijke behoeftes is voldaan en je tijd over hebt. Filosoferen is daarom een luxe	<u>1</u>

Opgave 2 Macht en de gevangenis**Maximumscore 3**

8 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- uitleg van de techniek waarmee overheden de pest hebben bestreden: afsluiten van de buitenwereld, indelen van de stad in wijken, gezag en controle van functionarissen 1
- uitleg van de techniek waarmee overheden lepra hebben bestreden: buitensluiten van zieken van gezonden door verbanning / afzondering 1
- uitleg van het verschil tussen de twee manieren van bestrijden: insluiting, registratie en toezicht tegenover uitsluiting en verbanning 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Als in een stad de pest uitbreekt, wordt de stad en omgeving afgesloten van de buitenwereld. De stad wordt opgedeeld in wijken onder het gezag en controle van de burgemeester en andere functionarissen. Desnoods wordt dit gezag met geweld van militie afgedwongen. Na vijf à zes dagen quarantaine verlaten de bewoners voor enkele uren hun huis dat vervolgens wordt gezuiverd met reukstoffen 1
- De gemeenschap moet worden gezuiverd, lepralijders moeten worden afgesneden van de gezonde mensen en naar een aparte plek worden verbannen en buitengesloten 1
- In een stad waar de pest uitbreekt wordt de bevolking onderworpen aan toezicht, controle en registratie. Er is sprake van insluiting. In een stad waar lepra uitbreekt, worden de leprozen afgesneden van de rest van de bevolking. Er is sprake van uitsluiting 1

Maximumscore 4

9 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een beknopte beschrijving van het Panopticum met daarin verwerkt de vorm van het gebouw, de ligging van de cellen ten opzichte van het middelpunt en de (on)zichtbaarheid van bewakers / gevangenen voor elkaar 2
- uitleg van het begrip 'individualiserende functie' als het besef bij gevangenen permanent onder toezicht te staan, hetgeen leidt tot zelfbezinning en het begrip 'zelfdisciplineren' als het proces waarbij de gevangene zijn eigen gedrag corrigeert en een geweten opbouwt 2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het Panopticum is een halfrond of rond gebouw. In de buitenmuur zijn rond een open middendeel cellen aangebracht in rijen boven elkaar. In het middelpunt staat een wachttoren van waaruit alle cellen kunnen worden gezien. De constructie is zodanig dat de bewakers wel de gevangenen kunnen waarnemen, maar omgekeerd de gevangenen niet de bewakers in de toren 2
- De gevangenen weten dus nooit of ze wel of niet bekeken worden; ze hebben permanent het idee onder toezicht te staan. De architectuur van het gebouw heeft dus een individualiserende functie. Want de gedachte alleen al aan permanente observatie brengt de individuele gevangene tot zelfbezinning. Hij zal uit zichzelf zijn gedrag corrigeren en zich aan de regels aanpassen. In dit proces van zelfdisciplineren wordt het geweten ontwikkeld en een verbetering van het gedrag bereikt 2

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
<p>10 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitleg van wat Canetti verstaat onder het 'geheim' als de binnenste kern van macht met daarin verwerkt het systeem van beloezen via helpers en het wederzijds controleren van de helpers van elkaar via de rapportages aan de centrale instantie: de machthebber • toepassing van Canetti's opvatting over het 'geheim' op het Panopticum: 'het beloezen' vanuit de centrale toren door bewakers, de rapportages van de bewakers aan een centrale instantie en het controleren van de bewakers van elkaar <p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Canetti brengt 'het geheim' in nauw verband met 'beloezen'. Vooral machthebbers zijn het die zich volgens hem bedienen van het 'beloezen' via helpers. De geheime informatie wordt ondergebracht in een systeem waarin de helpers elkaar voor wederzijds uitlekken behoeden. De één wordt dit toevertrouwd, de ander dat en de machthebber zorgt dat ze nooit met elkaar in contact kunnen komen. De bewakers bewaken bepaalde personen, maar worden op hun beurt ook weer bewaakt door andere bewakers. Alleen de machthebber heeft de sleutel tot dit ingewikkelde systeem van geheimen via rapportages • De werking van het Panopticum is ook zodanig dat alles vanuit het centrum kan worden 'beloerd'. De bewakers rapporteren aan een centrale instantie en vormen samen een controlerende, sturende en beheersende macht. Ze controleren echter ook elkaar en maken deel uit van een disciplinerend en 'anoniem' systeem 	<p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p>
Maximumscore 4	
<p>11 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • uitleg van de relatie tussen macht en geweld bij Canetti: macht en geweld in elkaars verlengde, waarbij macht omschreven wordt als uitgesteld geweld • toepassing van de relatie tussen macht en geweld op de situatie van de gevangenen in de beschreven situatie <p>voorbeeld van een goed antwoord:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Macht en geweld staan bij Canetti niet tegenover elkaar maar liggen in elkaars verlengde. Macht lijkt weliswaar algemener en ruimer dan geweld, maar op ieder moment kan de vernietigingsintentie van de macht meedogenloos toeslaan. Macht is daarom uitgesteld geweld • Net als de muis onder de ogen van de kat, kan de gevangene op en neer lopen onder de ogen van de bewaker. Ook heeft de gevangene net als de muis de hoop om te kunnen ontsnappen of vrij te komen. Tegelijkertijd echter is de gevangene onderworpen aan een gevangenisstelsel dat hem als persoon zware schade kan toebrengen of zelfs kan vernietigen 	<p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p>

Maximumscore 4

- 12 □ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:
- een beschrijving van de opvatting van Foucault over de werking van macht: macht komt niet van buiten, maar wordt gecreëerd door een omgeving van controlerende instanties; deze 'anonieme macht' leidt tot aangepast en gedisciplineerd gedrag 2
 - een argumentatie dat de opvatting van Foucault over de werking van macht volledig wordt ondersteund door Zimbardo's conclusie 2
- voorbeeld van een goed antwoord:
- Volgens Foucault is macht niet primair afkomstig vanuit één machtscentrum, zoals vroeger bij vorsten het geval was. Macht komt niet van buiten, maar is permanent en onmerkbaar werkzaam door de ruimte en de tijd zo in te delen dat de mensen uit zichzelf zich volgens heersende normen gaan gedragen. De werking van macht komt neer op disciplineren van het individu door het scheppen van een bepaalde omgeving en het creëren van een netwerk van observerende en controlerende instanties 2
 - Zimbardo's conclusie houdt in dat menselijke gedragingen worden beïnvloed en gemanipuleerd door de omgeving, in dit geval van een gevangenisstelsel. Hij gaat ervan uit dat niet het individu macht heeft over situaties en omstandigheden, maar dat omgekeerd een bepaalde omgeving een bepaald soort mens scheidt met bepaalde gedragingen. Zimbardo's conclusie ondersteunt daarom volgens mij volledig de opvatting van Foucault over macht; beiden gaan er immers vanuit dat gedrag van mensen in alle opzichten wordt bepaald door de omgeving 2

Antwoorden	Deel- scores
Maximumscore 4	
<p>13 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • een korte beschrijving van de ethische theorie waarop het standpunt van Zimbardo kan worden teruggevoerd: het afwegen van het nut van voordelen en nadelen van het onderzoek; utilisme • een beargumenteerde mening over het standpunt van Zimbardo op grond van gegevens uit de simulatie 	<p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p>
Voorbeeld van een goed antwoord:	
<ul style="list-style-type: none"> • Zimbardo maakt een afweging van de kosten en baten van zijn onderzoek en rechtvaardigt zijn onderzoek door erop te wijzen dat de baten tegen de kosten opwegen. Hij maakt kortom een nutsafweging: nieuw vergaarde kennis rechtvaardigt het blootstellen van mensen aan emotioneel ingrijpende gebeurtenissen. Zimbardo's standpunt kan teruggevoerd worden op de ethische theorie van het utilisme • Het vergaren van nieuwe empirische kennis op het gebied van menswetenschappen als psychologie kan moeilijk bereikt worden zonder testen, simulaties of experimenten. Er moeten echter criteria ontwikkeld worden voor de aanvaardbaarheid voor deze testen, simulaties of experimenten 	<p><u>2</u></p> <p><u>2</u></p>
vervolgens óf:	
<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben het met het criterium van Zimbardo eens dat de baten tegen de kosten moeten opwegen. Dat is in onderhavige simulatie het geval. Het werd eens tijd voor empirische gegevens over de relatie tussen menselijk gedrag en de omstandigheden in gevangenissen. De vergaarde kennis kan leiden tot nieuw beleid in gevangenissen en ten aanzien van het resocialiseren van mensen. Dit weegt beslist op tegen de gevolgen voor de deelnemers die naar mijn mening vanaf het begin tot het eind goed zijn begeleid. Toen bleek dat een bepaalde grens werd bereikt werd immers prompt de simulatie gestopt. De 'kosten' werden dus goed in de gaten gehouden. 	
óf:	
<ul style="list-style-type: none"> • Ik ben het niet eens met het criterium van Zimbardo, want pas achteraf is vast te stellen wat de kosten en baten zijn. In dit geval is veel menselijk leed teweeggebracht en welke de nieuwe inzichten zijn die de simulatie heeft opgeleverd op het gebied van de relatie tussen menselijk gedrag en omgeving moet nog blijken. Op z'n minst zijn de conclusies van Zimbardo voorbarig. Ik vind niet dat je mensen mag blootstellen aan zulke ingrijpende gebeurtenissen zonder van tevoren inzicht te hebben in de gevolgen daarvan. 	
<i>Opmerking</i>	
<i>Een antwoord gebaseerd op Kants opvatting over de waardigheid van de mens kan ook worden goedgekeurd.</i>	

Einde